

Sotsiaalministri määruse „Väheintensiivsete psühholoogiliste sekkumiste arendamise toetus“ eelnõu seletuskiri

1. Sissejuhatus

1.1. Sisukokkuvõte

Eelnõu kehtestab tingimused ja korra, mille alusel antakse toetust, et arendada väheintensiivsete psühholoogiliste sekkumiste (edaspidi *VIPS*) kasutusvalmidust vaimse tervise astmelise abi mudelis ning muuta need seeläbi inimestele laiemalt kättesaadavaks.

Praegu tugineb riiklik vaimse tervise teenuste pakkumine peamiselt arstiabile – perearstidele ja psühhiaatriatele. Kergemate sümptomite korral ei ole arstiabi sageli optimaalne lahendus, kuna see on kulukas ja piiratud ressursiga. Selle tulemusena võivad inimesed jääda õigeaegse abita ning nende seisund halveneb. Samal ajal ei pääse ka raskemate probleemidega abivajajad õigel ajal arsti vastuvõtule, sest nõudlus teenuste järele on suur ja vastuvõtu järjekorrad pikad. Kehtivas süsteemis puuduvad piisavad võimalused varaseks sekkumiseks ja kergemate probleemide leevendamiseks.

VIPS-na tuleks käsitleda lühiajalisi ja kindla ülesehitusega tõenduspõhiseid sekkumisi, mida viivad läbi spetsialistid ja mida osutatakse nii individuaalselt kui gruppis.

2023. aastal valminud [vaimse tervise astmelise abi tegevuskava](#) näeb ette VIPS-ide integreerimist riikliku süsteemi, mille eesmärk on muuta vaimse tervise abi ja teenused kulutõhusamaks ning kättesaadavaks. [2023. aastal viidi läbi kaardistus Eestis kasutatavatest VIPS-idest](#), kust selgub, et VIPS-idel on erinev küpsusaste ja alati ei ole nende tõenduspõhisust hinnatud, kuid samas on olemasolevatel sekkumistel arvestatav potentsiaal, mille rakendamiseks on vaja nende kasutusvalmidust edasi arendada.

Toetus on suunatud VIPS-ide arendamiseks, et pakkuda varajast abi senisest märksa laiemale sihtrühmale. Arendustegevuste all peetakse silmas samme, mis on vajalikud VIPS-i kättesaadavuse ja kvaliteedi parandamiseks – sekkumise manuaali koostamine või edasiarendamine, supervisiooniprotsessi kirjeldamine ja piloteerimine. Laialdasema kasutuselevõtu toetamiseks on toetus suunatud ka VIPS-i koolitusprogrammide väljatöötamisele või juba olemasolevate koolituste rakendamisele.

1.2. Eelnõu ettevalmistaja

Toetusmeetme kavandamisel ja kujundamisel konsulteeriti VIPS teenuseid pakkuvate organisatsioonidega. Määruse ja selle seletuskirja on koostanud Sotsiaalministeeriumi VTO vaimse tervise teenuste koordinaator Kertu Miidu (kertu.miidu@sm.ee) koostöös vaimse tervise osakonna ekspertidega. Eelnõu juriidilise ekspertiisi on teinud Sotsiaalministeeriumi õigusosakonna õigusloome- ja isikuandmete kaitse nõunik Lily Mals (lily.mals@sm.ee).

1.3. Märkused

Määrusega kehtestatakse riigieelarve seaduse § 53¹ lõike 1 alusel uus rakendusakti terviktekst.

Eelnõu toetab Vabariigi Valitsuse tegevusprogrammi koalitsioonileppe punkti “Alustame digikeskkonna loomist, kus võimaldame inimestele eneseabi ja lihtsamaid nõustamisi varajaseks abiks vaimse tervise probleemide korral” elluviimist. Koalitsioonileppe punkti täitmiseks piloteeritakse astmelise abi mudelit, mis viiakse läbi Riigikantselei Innovatsioonifondi vahenditest. Aastatel 2025–2026 tehakse projekti elluviimiseks vajalikud ettevalmistused ning 2027. aastal alustatakse piloteerimisega. Mudeli edukaks piloteerimiseks on vajalik kaasata ka VIPS-d, mis on praegu erineva küpsusastmega. Määruse toetatakse VIPS-ide arendamist viisil, mis panustab antud eesmärgi saavutamisse.

Eelnõu ei ole seotud isikuandmete töötlemisega isikuandmete kaitse üldmääruse tähenduses.

Eelnõuga ei kaasne vahetut mõju halduskoormusele.

2. Eelnõu sisu ja võrdlev analüüs

Eelnõu koosneb 15 paragrahvist.

Paragrahv 1 sätestatakse määruse kohaldamisala. Määrusega kehtestatakse toetuse andmise tingimused ja kord erinevate VIPS-ide arendamiseks.

Senine riikliku vaimse tervise teenuste pakkumine on keskendunud arstiabile, samas kui kergemate probleemide korral on tõhusad just väheintensiivsed sekkumised. VIPS-e pakutakse juba täna projektipõhiselt. Määrus annab võimaluse olemasolevate VIPS-ide arendamiseks ja seeläbi pakkumise laiendamiseks ehk muuta need senisest kättesaadavamaks.

Paragrahv 2 defineeritakse määruks kasutatavad kesksed terminid.

Määruks kasutatavad mõisted ja definitsioonid tuginevad [astmelise abi tegevuskavale](#), milles on määratletud põhimõisted ning kirjeldatud põhiprintsiibid, millele tuginetakse Eestile kohandatud astmelise abi mudeli ülesehitamisel, katsetamisel ja rakendamisel. Määruks kasutatakse mõistet VIPS ehk väheintensiivne psühholoogiline sekkumine kirjeldamiseks. VIPS on kindlate kriteeriumitega psühholoogiline sekkumine, mis hõlmab sihipäraseid ja tõenduspõhiseid tegevusi vaimse tervise hoidmiseks, halvenemise ennetamiseks, toimetuleku parandamiseks, heaolu suurendamiseks ning sümptomite leevendamiseks. Tõenduspõhisuse eelduseks on, et sekkumine on hinnatud. Hetkel viib hindamisi läbi Tervise Arengu Instituudi Ennetuse teadusnõukogu ning tõenduspõhisuse tuvastamisel on vajalik mõjuhinnangu läbimine ja kehtivatele kriteeriumidele vastamine. Siiski on turul käesoleval ajal sekkumisi, millel on väga hea potentsiaal, ent puudub hindamine, s.t neid ei loeta tõenduspõhiseks.

VIPS-i viib VIPS-spetsialist ning sekkumine ise peab vastama järgmistele kriteeriumitele:

- sekkumine on eesmärgiga leevendada alanenud meeleolu või ärevushäirete sümptomeid, ära hoida seisundi halvenemine või parandada igapäevast toimetulekut;
- sekkumine on selgelt struktureeritud ning tugineb tõenduspõhisel manuaalil, mis annab VIPS-spetsialistile konkreetsed juhised iga seansi läbiviimiseks ja määratleb sekkumise eesmärgi, sihtrühma ja piirangud;
- sekkumine võimaldab teenusesaajal saavutada soovitud tulemus minimaalse VIPS-spetsialist kaasamisega;
- sekkumise kestus on kuni kümme 60-minutilist seansi ning loetakse lõppenuks pärast kõigi seansside läbiviimist;
- VIPS-spetsialisti roll on selgelt piiritletud nii, et sekkumise tulemuslikkus ei sõltuks otseselt VIPS-spetsialisti aktiivsest osalusest, vaid VIPS-spetsialist toetab ja motiveerib teenusesaajat materjalide ja strateegiate rakendamisel, annab teenusesaajale regulaarset ja asjakohast tagasisidet ning jälgib ja dokumenteerib sekkumise protsessi ja tulemusi;
- sekkumine toimub individuaal- või grupiformaadis näost näkku, virtuaalselt, telefoni teel või muul viisil, et tagada paindlikkus ja teenusele ligipääsetavus;
- sekkumise tõhususe ja kvaliteedi tagamiseks rakendatakse mehhanisme, mis võimaldavad regulaarselt hinnata protsessi ja tulemusi ning VIPS-spetsialisti tegevust tagamaks vastavust manuaalile ja kui VIPS-spetsialisti tõhusus jääb alla kehtestatud standardi, korraldatakse arenguvestlus, pakutakse täiendavat koolitust või rakendatakse muid meetmeid oskuste parandamiseks;
- teenusesaajale tagatakse võimalust anda sekkumise käigus tagasisidet nii sekkumise, VIPS-spetsialisti tegevuse kui ka platvormi kasutusmugavuse kohta.

VIPS-e viivad läbi VIPS-spetsialistid, kelle töö toimub supervisiooni all. VIPS-spetsialist on asjakohase ettevalmistuse saanud inimene. VIPS-spetsialist ei pea olema kutsega psühholoog ega tervishoiutöötaja, kuid tema töö kvaliteedi tagavad väljaõpe, juhendamine ja supervisioon. VIPS-spetsialistilt eeldatakse järgmiste teadmiste ja oskuste olemasolu:

- on omandanud rakenduskõrghariduse, bakalaureusekraadi või sellele vastava kvalifikatsiooni;
- omab teadmisi alanenud meeleolu ja ärevushäirete põhisümptomitest ning nende mõjust inimese igapäevaelule ja toimetulekule;
- omab teadmisi igapäevaelu stressitekitajatest ja elustiiliteguritest, mis võivad kaasa tuua või soodustada sagedasemaid psüühikahäireid;
- omab teadmisi psühholoogilise trauma mõjust ja tunnustest ning traumateadliku praktika põhimõtetest;
- oskab hinnata heaolu ning alanenud meeleolu ja ärevushäirete sümptomeid ning tõlgendada töös kasutatavate hindamisinstrumentide tulemusi;
- omab teadmisi suitsiidi riski- ja kaitseteguritest ning oskab hinnata akuutseid suitsiidiohu märke;
- oskab koostada esmase ohutusplaani akuutse suitsiidiohu korral ning suunata inimese sobiva abini;
- oskab hinnata VIPS-i tulemuslikkust ning sekkumise järgselt täiendava abi vajadust;
- oskab rakendada nõustamise baastehnikaid ning luua ja säilitada toetavat nõustamissuhet;
- oskab pakkuda inimesele tuge eesmärkide seadmisel ja nende elluviimisel, arvestades isiklike vajadusi ja muutumissoove;
- oskab toetada inimest probleemilahenduse strateegiate valikul ja rakendamisel;
- oskab motiveerida inimest enesejuhitud muutuste protsessis;
- järgib andmekaitse põhimõtteid;
- omab teadmisi eetilistest standarditest ja austab isiku õiguseid vaimse tervise toe pakkumisel;
- oskab hoida isiklike ja professionaalseid piire vaimse tervise toe pakkumisel erinevate maailmavaadete ja uskumustega inimestega;
- oskab dokumenteerida vaimse tervise toe pakkumise protsessi ja enda tegevust.

Supervisiooni teostava isiku kompetentsinõuded kehtestab VIPS-i teenuse osutaja vastavalt sekkumise eripärale. Supervisiooni võib teostada psühholoog-nõustaja, kliiniline psühholoog või muu isik, keda teenuse osutaja peab sekkumise läbiviijate superviseerimiseks pädevaks. Selline lahendus võimaldab pakkuda abi laiemale sihtrühmale, kasutades paindlikke formaate.

Paragrahv 3 sätestab vaidlustamise võimaluse.

Paragrahv 4 sätestab toetuse eesmärgid.

Toetuse peamine eesmärk laiendada VIPS-ide kättesaadavust. Sekkumiste kättesaadavus täna on vähene, nende pakkumise suurendamine sihtrühmadele on seetõttu oluline. Varajaste vaimse tervise sümptomite märkamine ja leevendamine aitab ennetada probleemide süvenemist ning vähendada hilisema intensiivse ravi vajadust.

Teiseks eesmärgiks on laiendada teenusepakkujate ringi spetsialistide koolitamise läbi. Oluline on jõuda selleni, et VIPS-i pakkujate hulk kasvaks, see oleks mitmekesine ning võimaldaks sihtrühmaga kokkupuutuvaid professionaalidel sekkumist rakendada. Koolituste ettevalmistamine ja läbiviimine võimaldab VIPS-idel jõuda näiteks haridusasutustesse, sotsiaalvaldkonda ja muudesse keskkondadesse, kus on vajadus vaimse tervise varajase märkamise ja sekkumise järele.

Kolmandaks eesmärgiks on koguda sisendit VIPS-süsteemi jätkusuutlikkuse suurendamiseks. VIPS-ide süsteemse rakendamise kogemust seni ei ole, seetõttu on oluline kõikide arendustegevuse puhul koguda ja talletada tagasisidet nii takistuste kui võimaldajate kohta.

Neljandaks eesmärgiks on toetada VIPS-de arendamist ja laiemat rakendamist läbi manuaalide koostamise ja täiendamise, supervisiooniprotsessi väljatöötamise ning piloteerimise vmt tegevuse. Tõendus põhiste manuaalide ja koolitusmaterjalide arendamine tagab, et sekkumised vastavad ühtsetele standarditele ning rakendatakse ühtlaselt erinevates valdkondades. Supervisiooniprotsessi kirjeldamine ja piloteerimine tagab teenuse kvaliteedi ja teenusepakkujate tööviime toetamise.

Paragrahv 5 sätestab toetatavad tegevused ja toetusperioodi ning abikõlblikud kulud. Toetust antakse tagasiulatuvalt alates 01.09.2025 kuni 31.12.2025. Meetmest kaetakse kulusid, mis on vajalikud selleks, et VIPS-id saavutaksid küpsusastme, mis vastab vaimse tervise astmelise abi mudelis seatud kriteeriumitele. Tegevustega võib olla alustatud juba 1. septembrist, kuivõrd koolituste ja manuaalide ettevalmistamine on protsess, millega toetuse saajad võivad olla juba alustanud.

Toetuse saajal on võimalik viia ellu tegevusi, mis hõlmavad manuaali koostamist, supervisiooniprotsessi kirjeldamist ja piloteerimist, VIPS koolituse ettevalmistamist või uute VIPS-spetsialistide koolitamist.

Manuaali koostamise all peetakse silmas juhendmaterjali loomist või olemasoleva täiendamist, mis võimaldab VIPS-spetsialistidel pakkuda VIPS-i ühtsete ja standardiseeritud põhimõtete alusel. See on vajalik, et tagada teenuse ühtne pakkumine ja kvaliteet.

Supervisiooniprotsessi kirjeldamine ja piloteerimine ning selle katsetamine aitab tagada VIPS-spetsialistide töö kvaliteeti ning toetada nende erialast arengut. Supervisiooni teostava isiku kompetentsinõuded määratleb toetuse saaja, lähtudes konkreetse VIPS-i eripärast ja sekkumise läbiviijate superviseerimiseks vajalikest pädevustest.

Koolituse ettevalmistamise raames saab toetuse saaja koostada koolituskava ja -materjalid, vajaduse korral ka muud õppevahendid, mis toetavad uute VIPS-spetsialistide väljaõpet. Koolitus peab tuginema VIPS-i kindlale ülesehitusele ja manuaalile, mis tagab koolituse sisulise ja meetoodilise ühtsuse. Koolituse läbiviimisel tuleb lähtuda VIPS-spetsialistile seatud kriteeriumidest, et koolituse läbinud spetsialist vastaks määruse § 2 lõikes 2 sätestatud nõuetele.

Uute spetsialistide koolitamine tagab väljaõppe, mis võimaldab suurendada VIPS-i rakendavate spetsialistide arvu ja parandada seeläbi sekkumiste kättesaadavust. Määruse raames rahastatakse üksnes neid koolitusi, mida pakutakse spetsialistidele, kes ei hakka teenust pakkuma toetuse saaja juures. Eeldatakse, et koolituse läbinud spetsialistid töötavad või asuvad töötama VIPS-spetsialistina, st neil tekib kokkupuude VIPS-i potentsiaalse sihtrühmaga, et omandatud oskusi oleks võimalik ka töös rakendada. Näiteks on sellised hariduse-, sotsiaalkoolekande- või muudes sarnastes valdkondades, kus on oluline alanenud meeleulu või ärevushäirete varajane märkamine.

Abikõlblikud kulud peavad olema seotud projekti eesmärkide ja tulemuste saavutamisega, tekkinud ja tasutud toetusperioodi jooksul, tõendatud alg- ja maksedokumentidega ning vastama õigusaktidele ja toetuse saaja raamatupidamise sise-eeskirjadele. Kulud peavad olema raamatupidamises selgelt eristatavad ja kontrollitavad. Lisaks peab toetuse saaja raamatupidamise korraldus võimaldama projekti finantsaruande võrdlust raamatupidamisaruannete ja tõendavate dokumentidega.

Paragrahv 6 sätestab toetuse suuruse, mis võib ühe taotleja kohta olla 15 000 eurot, kuid mitte rohkem kui 30 000 eurot. Selline vahemik on seatud, et tagada projektide elluviimiseks piisav rahaline maht, kuid samas võimaldada vahendite jaotamist mitme taotleja vahel.

Paragrahv 7 selgitab, et määruse raames antav toetus ei ole riigiabi Euroopa Liidu toimimise lepingu artikli 107 lõike 1 tähenduses (vt täpsemalt seletuskirja punkt 3).

Paragrahv 8 sätestab nõuded taotlejale. Toetust võivad taotleda juriidilised isikud ja füüsilisest isikust ettevõtjad.

Paragrahv 9 sätestab nõuded taotlusele. Taotlus tuleb esitada määruse lisas toodud vormil, lisades kõik nõutud dokumendid. Taotluses sisalduv teave peab olema asjakohane, täielik ja õige ning taotlus peab olema digitaalselt allkirjastatud esindusõigust omava isiku poolt.

Samuti on sätestatud, et samade kulude katteks ei tohi juba olla saadud toetust Euroopa Liidu fondidest, riigieelarvest või muudest avaliku sektori vahenditest. See nõue välistab topeltrahastamise ning tagab avalike vahendite sihipärase ja läbipaistva kasutamise.

Paragrahv 10 sätestab toetuse taotlemise korra. Toetust saab taotleda jooksvalt alates taotlusvooru avamisest kuni määratud tähtpäevani või eelarvevahendite ammendumiseni. Taotlusvooru alguse ja võimaliku ennetähtaegse sulgemise kohta avaldab toetuse andja teave oma kodulehel. Võimalusel jagab toetuse andja infot ka muude kanalite kaudu, sealhulgas teavitades väheintensiivseid psühholoogilisi sekkumisi pakkuvaid organisatsioone, kes on kaardistatud [Eestis kasutatavate väheintensiivsete psühholoogiliste sekkumiste ülevaate](#) raportis, ning Eesti Vaimse Tervise ja Heaolu Koalitsiooni (VATEK) kaudu, mis koondab enda alla vaimse tervise valdkonna organisatsioone. Nimetatud täiendava teavitamise eesmärk on tagada taotlusvooru kohta võimalikult lai teadlikkus.

Taotlused tuleb esitada vastavalt määruse lisas toodud vormile, mis ühtlustab esitatavat teavet ning lihtsustab taotluste võrdlemist ja hindamist.

Paragrahv 11 sätestab taotluse menetlemise korra. Menetlus koosneb taotluse vastavuse kontrollist, hindamisest ning otsuse tegemisest toetuse rahuldamise või rahuldamata jätmise kohta. Kui taotluses esineb puudusi, antakse taotlejale kolm tööpäeva nende kõrvaldamiseks. Tähtajaks kõrvaldamata jätmisel võib taotlus jääda läbi vaatamata.

Samuti on sätestatud, et väljaspool avatud vooru esitatud taotlusi ei võeta menetlusse ning sellest teavitatakse taotlejat kolme tööpäeva jooksul. Toetuse andja teeb otsuse taotluse rahuldamise või rahuldamata jätmise kohta kindlaksmääratud aja jooksul pärast taotluse esitamist.

Paragrahv 12 sätestab taotluste hindamise, valikukriteeriumid ja valiku korra. Taotluste hindamiseks kehtestatakse vastutava ministri käskkirjaga kord ning moodustatakse vähemalt kolmeliikmeline hindamiskomisjon. Taotlusi hinnatakse kahe kriteeriumi alusel: teenuse vastavus määruse eesmärgile ja teenuse maksumuse optimaalsus. Need kriteeriumid on valitud selleks, et tagada toetuse sihipärane kasutamine ning vältida ebamõistlikult kallite või vähese mõjuga lahenduste rahastamist.

Esmalt annavad komisjoni liikmed igaüks individuaalse hinnangu. Seejärel arutatakse taotluse hindamist komisjonis ühiselt, et kujundada konsensuslik seisukoht. Kui komisjon konsensusele ei jõua, otsustab lõpliku punktisumma komisjoni esimees. Taotluse koondhinne kujuneb vastavalt määruse lisas sätestatud hindepunktidele, mis võimaldab objektiivset ja läbipaistvat võrdlust.

Komisjonil on õigus taotlejalt lisainfot küsida, kui esitatud andmed on ebaselged või puudulikud. Hinnang laekunud taotluste rahastamise kohta kujundatakse hiljemalt viie tööpäeva jooksul, et tagada taotlusvooru kiire ja tõhus menetlus.

Paragrahv 13 sätestab toetuse määramise ja maksmise. Sotsiaalministeerium määrab toetuse lähtudes taotluses esitatud andmetest, määrukses sätestatud nõuetest ning hindamiskomisjoni ettepanekust. Taotlus võidakse rahuldada kas täielikult või osaliselt. Toetust ei määrata, kui taotleja või taotlus ei vasta nõuetele, taotluses on kõrvaldamata puudusi, koondhinne jääb alla kehtestatud miinimumi, mõni kriteerium on hinnatud null punktiga või kui taotletavat teenust juba rahastatakse riigieelarvest.

Taotlused rahuldatakse juhul, kui need saavad hindamisel piisava punktisumma, ning rahuldatakse nende laekumise järjekorras kuni eelarve ammendumiseni.

Valdkonna eest vastutav minister kinnitab käskkirjaga toetuse saajad, toetuse suurused ja tingimused ning samuti taotlejad, kelle taotlusi ei rahuldata. Otsusest teavitatakse taotlejat hiljemalt järgmisel tööpäeval pärast käskkirja allkirjastamist. Toetus makstakse toetuse saaja pangakontole kümne tööpäeva jooksul pärast käskkirja allkirjastamist.

Paragrahv 14 sätestab toetuse saaja kohustused. Toetuse saaja on kohustatud kasutama toetust taotluses ja toetuse andmise käskkirjas sätestatud tingimustel ning teavitama Sotsiaalministeeriumi olulistest muudatustest, mis võivad mõjutada toetuse eesmärkide täitmist. Teenuse osutajate või tegevuste mahu muutmine on lubatud üksnes ministeeriumi kirjalikul nõusolekul.

Toetuse kasutamise kohta tuleb pidada eraldi ja nõuetekohast kuluarvestust, mis võimaldab kulusid kontrollida ning dokumente taasesitada. Toetuse andjal või tema volitatud isikul on õigus kontrollida toetuse taotlemise ja kasutamise paikapidavust.

Lisaks peab toetuse saaja esitama aruande 15 tööpäeva jooksul pärast toetusperioodi lõppu ning juhul, kui tegelikud kulud on väiksemad kui saadud toetus, tuleb toetuse ja tegelike kulude vahe tagastada 10 tööpäeva jooksul pärast aruande esitamist.

Paragrahv 15 sätestab toetuse rahuldamise otsuse kehtetuks tunnistamise ja toetuse tagasi nõudmise alused. Toetuse rahuldamise otsus tunnistatakse kehtetuks ja toetus nõutakse osaliselt või täielikult tagasi juhul, kui ilmnevad asjaolud, mille korral ei oleks taotlust rahuldatud, või kui toetuse saaja rikub toetuse kasutamisega seotud nõudeid. Sellisteks rikkumisteks on näiteks taotluses kirjeldatule mittevastav tegevus, aruande õigeaegse esitamata jätmine või ebatõeste andmete esitamine.

Samuti kuulub toetus tagasi nõudmisele juhul, kui toetuse saaja loobub toetusest või ei tagasta vabatahtlikult kasutamata jäänud summat. Need tingimused on seatud selleks, et tagada avalike vahendite nõuetekohane kasutamine ning hoida teenuse kvaliteeti ja usaldusväarsust.

3. Eelnõu vastavus Euroopa Liidu õigusele

Määruse eesmärk on arendada VIPS-e läbi VIPS manuaali koostamise, supervisiooni protsessi kirjeldamise ja piloteerimise, VIPS koolituste ettevalmistamise ning uute VIPS-spetsialistide koolitamise. Määruse eelnõu on kooskõlas Euroopa Liidu toimimise lepingu artikli 107 lõikes 1 sätestatud riigiabi andmist reguleerivate kriteeriumitega ja [konkurentsiseaduse 6. peatükis](#) sätestatuga.

Riigiabi andmise analüüs

Otsustamaks, kas tegemist on riigiabiga, on analüüsitud, kas abi vastab kõigile neljale järgmisele tingimusele:

- abi antakse riigi, linna või valla vahenditest;
- abimeetmel on valikuline iseloom, see tähendab, et see on suunatud teatud ettevõtjale, ettevõtjate grupile või mingite kindlate kaupade tootmiseks;
- abimeede annab eelise abi saajale;
- abimeede moonutab või võib moonutada konkurentsi ja kaubandust Euroopa Liidu riikide vahel.

Riigiabi reeglistiku eesmärk on välistada igasugune Euroopa Liidu (EL) siseturu kaitset kahjustav ja konkurentsi moonutav abi ettevõtjatele riigi poolt, mis on keelatud.

Esimeseks oluliseks komponendiks enne nelja riigiabi kriteeriumi hindamist on teha selgeks, kas abi saaja on ettevõtja. Euroopa Kohtu praktikast tulenevalt tuleb riigiabi kontekstis lugeda ettevõtjaks kõiki üksusi, mis tegelevad järjekindlalt majandustegevusega. Seejuures ei ole oluline

nende üksuste õiguslik seisund ega rahastamise viis, vaid see, kas isik tegeleb teenuste pakkumisega liberaliseeritud turul või mitte. Oluline pole isegi see, kas asutus või üksus on asutatud eesmärgiga teenida kasumit. Määravaks on vaid asjaolu, kas faktiliselt tegeletakse majandustegevusega. Eestis võib riigiabi kontekstis lugeda ettevõtjaks peale tavapäraste äriühingute ka mittetulundusühinguid, seltsinguid, kohaliku omavalitsuse üksusi ja teisi ametiasutusi. Seda siiski vaid eeldusel, et: nad pakuvad vastutasu eest mingit kaupa või teenust, mida vähemalt potentsiaalselt võiks turumajanduse tingimustes pakkuda ka konkurendid.

Seega tuleb hinnata, mis on tegevuse sisu ja kas tegemist on avatud turuga (kas keegi veel pakub). Kui tegemist on ettevõtjaga riigiabi tähenduses, tuleb vaadata lisaks, kas toetust antakse majandusliku tegevuse või mittemajandusliku tegevuse jaoks.

Määruse raames antavad toetused **võivad olla seotud majandustegevusega** – VIPS manuaali koostamine, supervisiooniprotsessi kirjeldamine ja piloteerimine, VIPS koolituse ettevalmistamine ning uute VIPS-spetsialistide koolitamine –, **kuid tegemist on kohaliku mõjuga tegevusega** ehk toetus ei mõjuta kaubandust liikmesriikide vahel. Nimelt on [Riigiabi mõiste teatise](#) punktis 196 on kirjas: „Komisjon on mitmel juhul leidnud, et teatavatel tegevustel on konkreetsete asjaolude tõttu üksnes kohalik mõju ja seetõttu ei mõjutanud need liikmesriikidevahelist kaubandust. Sellistel juhtudel kontrollis komisjon eelkõige, et abisaaja tarnis kaupu või teenuseid liikmesriigi piiratud piirkonda ja tõenäoliselt ei meelita ligi kliente teistest liikmesriikidest, ning et tal ei olnud võimalik ette näha, et meetmel on rohkem kui vähene mõju piiriülestele investeerimis- või asutamistingimustele.“

Eestis on vaimse tervise teenuste pakkumine seni olnud peamiselt tervishoiuteenuste keskne, kus abi osutavad perearstid, vaimse tervise õed, kliinilised psühholoogid ja psühhiaatrid. Tervishoiuteenused on siiski kulukad ning teenusepakujate ring on piiratud, samal ajal kui just kergete ja mõõdukate sümptomitega inimestele oleks abi väheintensiivsetest psühholoogilistest sekkumistest, s.o VIPS-idest. Kuigi VIPS-id ei kuulu tervishoiuteenuste hulka, on tegemist vaimse tervise astmelise abi rakendamise projekti eeldusega, lähtudes põhimõttest „õigele patsiendile õigel ajal õige abi“. Arvestades, et toetatavad tegevused lähtuvad Vabariigi Valitsuse tegevusprogrammi koalitsioonileppe punktist „Alustame digikeskkonna loomist, kus võimaldame inimestele eneseabi ja lihtsamaid nõustamisi varajaseks abiks vaimse tervise probleemide korral“, on tegemist eelkõige Eesti klientidele suunatud tegevusega. Seega pakutakse teenust liikmesriigi konkreetses piirkonnas ja tõenäoliselt ei meelita see ligi kliente teistest liikmesriikidest.

4. Määruse mõjud

Eestis on vaimse tervise teenuste pakkumine seni olnud peamiselt tervishoiuteenuste keskne, kus abi osutavad perearstid, vaimse tervise õed, kliinilised psühholoogid ja psühhiaatrid. Selline süsteem on hädavajalik raskemate vaimse tervise probleemide puhul, kuid on samas kulukas ja piiratud ressursiga. Tervishoiusüsteemi võimekus ei kata kogu nõudlust, järjekorrad on pikad ning abi ei jõua alati õigel ajal inimesteni. Praeguses süsteemis saavad kergemate või mõõdukate muredega inimesed sageli abi tervishoiuteenustelt, kuigi nende jaoks oleksid sobivamad ja tõhusamad lihtsamad ning vähem ressursimahukad sekkumised.

Väheintensiivsed psühholoogilised sekkumised (VIPS) on mõeldud just kergete ja mõõdukate sümptomitega inimestele. Need on tõenduspõhised, lühiajalised ja standardiseeritud sekkumised, mis võimaldavad pakkuda varajast tuge õigel ajal ja sobival viisil. Selliste sekkumiste arendamine ja laiemalt kättesaadavaks tegemine on hädavajalik, et kasutada piiratud tervishoiuressursse targalt ja tagada, et intensiivsemat abi vajavad inimesed jõuaksid kiiremini esmatasandi või eriarstiabini.

Eestis on alustatud vaimse tervise astmelise abi mudeli piloteerimist ja järkjärgulist rakendamist. VIPS-teenuste arengu toetamine on selle mudeli toimimise eelduseks. Toetuse abil saavad teenuseosutajad laiendada oma tegevust, pakkuda teenuseid üle Eesti ning tuua süsteemi juurde uusi spetsialiste, kes on spetsiaalse väljaõppega valmis sekkumisi pakkuma. See võimaldab

kujundada mitmekesisema ja stabiilsema teenusepakkumise, vähendades sõltuvust üksikutest teenuseosutajatest ning suurendades inimeste võimalusi õigeaegseks abiks.

Määruse mõju avaldub kolmel tasandil:

- **Inimeste tasandil** – paraneb ligipääs varajasele, sobiva raskusastmega abile, mis tõstab heaolu ja elukvaliteeti ning vähendab riskide süvenemist.
- **Tervishoiusüsteemi tasandil** – vabanevad ressursid, sest kergemate probleemidega inimesed saavad abi vähem kulukatel viisidel, võimaldades lühendada järjekordi ja parandada ligipääsu intensiivset abi vajavatele patsientidele.
- **Riiklikul tasandil** – astmelise abi mudeli rakendamine muutub reaalselt võimalikuks, luues jätkusuutlikuma ja tõhusama vaimse tervise teenuste süsteemi.

Mõju halduskoormusele

Kavandatava muudatuse näol on tegemist vabatahtliku taotluspõhise toetusega. Toetuse taotlemine ei ole kohustuslik ning sellega ei kaasne toetuse taotlejale õiguslikke ega majanduslikke piiranguid juhul, kui taotlust ei esitata. Juhul kui toetust taotletakse on taotlemise ja aruandluse halduskoormus on minimaalne, sest:

- taotlemiseks kasutatakse ühtset vormi, milles on selgelt määratletud vajalikud andmed ja lisad;
- aruandluseks rakendatakse etteantud vormi, mis võimaldab esitada vaid toetuse kasutamise seireks hädavajalikku infot;
- toetuse andjal on võimalik taotlejalt küsida üksnes määruses ja vormis nõutud teavet, vältides liigset lisadokumentatsiooni.

5. Määruse rakendamisega seotud tegevused, vajalikud kulud ja määruse rakendamise eeldatavad tulud

Toetust rahastatakse 2025. a eelarvest vaimse tervise astmelise abi rakendamisega seotud vahenditest. Toetusmeetme rahastamiseks on 2025. aasta eelarves kavandatud 60 000 eurot.

6. Määruse jõustumine

Määrus jõustub üldises korras.

7. Eelnõu kooskõlastamine, huvirühmade kaasamine ja avalik konsultatsioon

Määruse eelnõu esitatakse kooskõlastamiseks Rahandusministeeriumile ning arvamuse avaldamiseks Eesti Vaimse Tervise ja Heaolu Koalitsioon VATEK-ile, tänastele VIPS teenusepakkujatele tuginedes [Eestis kasutatavate väheintensiivsete psühholoogiliste sekkumiste ülevaate raportile](#), Tervise Arengu Instituudile ja Tervisekassale.